

А. І. КАВАЛЕРОВ

20 РОКІВ КАФЕДРИ: ІСТОРИЧНИЙ ЗРІЗ

Кафедра філософії та соціології була утворена у 1992 р. Очолив її відомий український філософ, академік Української академії політичних наук та Інженерної академії України, д.філос.н., проф. Анатолій Іванович Кавалеров, що і нині є її завідувачем. Вчений опублікував більше 280 наукових праць як на загальнофілософську, так і спеціальнонаукову, методологічну проблематику, низку монографій з актуальних напрямків соціальної філософії («Соціальна адаптація: феномен і прояви», «Молодіжне середовище в його девіантному вимірі», «Соціальна екологія: проблеми и теорії» та ін.), підручників. Як керівник аспірантури та докторантури зі значним досвідом, Анатолій Іванович підготував близько 50 наукових спеціалістів, викладачів суспільних дисциплін, керівників різних освітніх і державних структур. А. І. Кавалеров - голова спеціалізованої вченої ради для захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук Д 41.053.02, член спеціалізованої вченої ради Д 41.053.06, головний редактор наукових журналів («Перспективи». Соціально-політичний журнал», «Наукове пізнання: методологія та технологія»), які акредитовані ВАК України як спеціальні видання, де публікуються результати наукових досліджень з філософії, політології та соціології.

Професорсько-викладацький склад кафедри представлений 6 докторами наук, 6 доцентами. В аспірантурі навчається 26 аспірантів, 9 з яких - випускники університету, у докторантурі - 2 викладачі, які захистили дисертації по філософії в спеціалізованій ученій раді ПНПУ імені К. Д. Ушинського. Таким чином, зберігається наукова спадковість кадрів як кафедри, так і вищого навчального закладу.

Доктор філософських наук, професор Маргарита Степанівна Дмитрієва - член спеціалізованих вчених рад для захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук Д 41.053.02, Д 41.051.09, дійсний член Міжнародної академії оригінальних ідей, незмінний секретар Одеської академії історії та філософії природних і технічних наук. Опублікувала більше 300 наукових праць. Понад 20 років займається вивченням управління та менеджменту, керує аспірантами, розробляє і читає курси з логіки та методології науки. Багато її учнів, успішно захистивши кандидатські дисертації, і зараз продовжують займатися науковими дослідженнями, працюють у різних сферах виробництва. М. С. Дмитрієва – активний учасник 2-го Всеєвропейського конгресу по управлінню (Прага, 1990 р.), Всесвітнього конгресу філософів (Москва, 1993 р.) та ін., Президент Одеського центру цивілізованого спілкування, учений секретар Одеського філософського суспільства, організатор і керівник Клубу молодих учених, заступник редактора наукового журналу «Наукове пізнання: методологія і технологія».

Ангеліна Аккиндівна Чунаєва, д.філос.н., професор, член спеціалізованої вченої ради Д 41.053.02, автор монографій із проблем діалектики і методології пізнання, аксіології, а також підручників з філософії. Довго і плідно займалася дослідженням творчості Ф. Ніцше. А. А. Чунаєва керує аспірантурою, є членом редколегії журналу «Наукове пізнання: методологія і технологія». Чунаєва А. А. та Мисик І. Г. - автори навчального посібника «Філософія в кратком изложении», який відповідає програмі Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України (в 2009 році вийшло 6 видання цього посібника).

Ірина Георгіївна Мисик, д.філос.н., професор, член спеціалізованих вчених рад для захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук Д 41.053.02, Д 41.053.06, декан факультету української філології. Автор більш ніж 100 наукових публікацій, займається вивченням методології пізнання, аксіології, філософськими, методологічними проблемами мовознавства, пов'язаними з дослідженням категорії часу.

Борінштейн Євген Русланович, д.філос.н., є заступником голови спеціалізованої вченої ради для захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук Д 41.053.02, член спеціалізованої вченої ради Д 41.053.06. Автор більш ніж 90 наукових робіт, 3 навчальних посібників, 1 підручника з

грифом МОН та визнаним фахівцем у галузі теоретико-методологічних досліджень особливостей соціокультурної трансформації суспільства. Борінштейн Є. Р. керує аспірантурою, постійно проводить емпіричні соціологічні дослідження.

Лісеєнко Олена Василівна, д.соціол.н., член спеціалізованих вчених рад для захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук Д 41.053.02, Д 41.053.06, декан історико-філософського факультету. Спеціаліст з соціології політики, соціології культури та соціології особистості. Автор більше 60 наукових публікацій, в яких розроблені проблеми політичної модернізації суспільства, посткомуністичних трансформаційних процесів, політичної культури та поведінки, ментальності, соціокультурних орієнтацій в перехідному суспільстві.

В 1993 р., коли була відкрита спеціалізована вчена рада для захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук за спеціальностями 09.00.02 — діалектика і методологія пізнання, 09.00.03 — соціальна філософія та філософія історії, багато викладачів кафедри стали її членами. Вони беруть активну участь у рецензуванні наукових праць, виступають як наукові керівники й опоненти. З 2009 року по теперішній час плідно працює спеціалізована вчена рада для захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук Д 41.053.02 за спеціальністю 09.00.03 — соціальна філософія та філософія історії. Головою ради є д.філос.н., проф. А. І. Кавалеров, ученим секретарем — к.філос.н., доц. І. В. Балашенко. За час існування ради було подано до розгляду і захищено більше 90 кандидатських дисертацій та 4 докторські дисертації, жодна з них не відхилена ВАК України. Усі кандидати наук, що захистились у раді, працюють здебільшого у вузах м. Одеси та інших навчальних закладах України (Київ, Рівне, Севастополь, Дніпропетровськ та ін.). Спеціалізована вчена рада по захисту кандидатських дисертацій з філософії забезпечує підготовку дисертацій фахівців Півдня України (Миколаїв, Херсон, Ізмаїл, Нікополь, Кіровоград та ін.), де функціонує 25 вищих навчальних закладів. Потреба в роботі спеціалізованої ради зумовлюється тим, що є необхідність в оновленні викладацьких кадрів, підвищенні їхнього кваліфікаційного рівня, а також введенням у навчальні плани загальноосвітніх шкіл ряду предметів суспільствознавчого циклу та вимогами активізації наукових досліджень у цих галузях. Особливо це стосується молоді, яка щиро цікавиться проблемами існування й розвитку людського загалу (власне, тих, хто здатен створити майбутню національну інтелектуальну еліту).

Спеціалізована вчена рада з моменту відкриття об'єднала та залучила до участі у своїй роботі провідних спеціалістів-філософів, учених зі світовим ім'ям. Членом ради є І. В. Єршова-Бабенко, д.філос.н., проф., завідувач кафедри філософії Одеського державного медичного університету, д.філос.н., проф. О. П. Пунченко, завідувач кафедри філософії та українознавства Одеської державної академії зв'язку ім. О. С. Попова, В. П. Плавич, д.філос.н., проф., завідувач кафедри загальноправових дисциплін і міжнародного права Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова, М. Ф. Цибра, д.філос.н., проф. кафедри філософії і культурології Одеського державного економічного університету, С. М. Наумкіна, д.політ.н., проф., завідувач кафедри політичних наук Державного закладу «ННПУ імені К. Д. Ушинського» та інших.

Наукова тема, яку розробляє колектив кафедри – «Інновації у методології та технології наукового і соціального пізнання». Головне завдання дослідження полягає в тому, щоб вивчити специфіку соціального та наукового пізнання, більш точно дослідити їх соціальну складову та її флуктуації в Україні, зокрема проблему «соціального консенсусу» як одну з основних проблем у суспільстві, що зазнає соціально-культурної трансформації. Теоретико-методологічні результати досліджень друкуються у фахових періодичних виданнях.

Силами кафедри організовані та проведені Міжнародні конференції «Філософія. Менталітет. Освіта», 1995 р.; «Наука та освіта в толерантному суспільстві ХХІ сторіччя», 1998 р., «Інновації наукового та соціального пізнання», 2003 р., «Інновації в технології та методології наукового пізнання», 2006 р., «Традиція і інновація в науці та освіті», 2008 р., «Традиції та інновації в науці і освіті ХХІ століття», 2010 р., а також студентська міжвузівська конференція «Духовний досвід людства наприкінці ХХ сторіччя: підсумки і перспективи», 1999 р. та студентська науково-практична конференція, присвячена 280-річчю з дня народження Г. С. Сковороди «Г. С. Сковорода: філософські погляди», 2003 р.

У 1993 році була створена наукова школа «Інноваційність в методології та технології наукового і соціального пізнання» під керівництвом доктора філософських наук, професора

Кавалерова А. І., яка досліджує великий спектр соціально-філософських проблем: особливості формування ціннісних орієнтацій особистості як складника національної самосвідомості, мовний простір в умовах міжнаціональних відносин, вплив ціннісних орієнтацій особистості на розвиток українського суспільства в цілому. Проаналізовано вплив трансформаційних процесів посттоталітарного суспільства на формування ціннісних орієнтацій особистості з метою виявлення найбільш значимих в сучасному соціумі, досліджуються ціннісні орієнтації українського суспільства в контексті соціально-культурних трансформацій, визначається соціально-філософський зміст концепцій української національної еліти в ретроспективі та перспективі. Розглядаються основні детермінанти відхилень у поведінці різних верств населення. Значну роль у цьому відіграють ціннісно-нормативні регулятори, які через інтеріоризацію індивідуальної свідомості створюють передумови для перетворення соціальних ціннісних норм із зовнішніх стимулів у внутрішні мотиви діяльності. Досліджується теорія еліти та її функції, які вона виконує в суспільстві.

У 1969 році заснована наукова школа «Управління і діяльність в науці й у самоорганізуючому світі» під керівництвом доктора філософських наук, професора Дмитрієвої М. С. Основні наукові напрями: розробка діяльнісно-кібернетичної моделі соціального управління (сформульована концепція діяльності з управління соціальними процесами, означена паритетність та інтелектуальне співвідношення суб'єктів і відношення між ними), моделі рефлексивного управління. Вивчається механізм рефлексивного управління. На етапі сьогодення досліджуються методологічні інтуїції в інноваторів природничих наук (В. І. Вернадського, Т. Куна, І. Р. Пригожина), ведеться розробка методологічних засад синергетичного підходу в науці ХХІ ст.

Апробація наукових досліджень співробітників університету щорічно здійснюється на численних національних та міжнародних конференціях, симпозіумах, з'їздах, які проводяться як на базі нашого університету, так і інших навчальних закладів України та зарубіжжя.

Вагомим внеском на шляху подальшого укріплення кадрового потенціалу є багаторічне функціонування спільних навчально-наукових лабораторій, на базі яких проводяться дослідження аспірантів, докторантів, студентів, викладачів університету. Подальше створення навчально-наукових комплексів стане важливим кроком на шляху розвитку університету в науково-академічний дослідницький освітянський центр.

Анохина Виктория Валентиновна – кандидат философских наук, доцент, доцент кафедры философии и методологии науки Белорусского государственного университета, г. Минск.

ИМПЕРАТИВЫ МОДЕРНИЗАЦИИ СОВРЕМЕННОГО СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В БЕЛАРУСИ

Вторая половина XX в. в социокультурной динамике передовых стран Запада и Востока отмечена особым типом модернизации, который во многом предопределил их переход к информационно-постиндустриальному типу социально-экономического развития. Среди важнейших особенностей данного типа модернизации следует отметить такие изменения, как: увеличение степени открытости социальных систем, рост неопределенности функционирования общественных институтов, релятивизация традиционных систем социальной регуляции, усложнение и дифференциация пространственно-временных характеристик социума («глокализация» пространства и «компрессия» времени), усиление значимости рефлексивных культурных практик и социальной самоорганизации граждан, формирование новых форм демократии и гражданского общества.

На фоне отмеченных характеристик «радикального модерна» (Э. Гидденс) рельефно проступают те проблемы, которые неизбежно встают перед белорусским обществом, вступающим на путь вторичной модернизации в условиях нарастания глобальной геополитической и экологической нестабильности. Среди них: торможение структурных социально-экономических реформ и низкая эффективность принятой модели развития, отсутствие развитых структур гражданского общества, авторитарный характер политической организации, традиционно низкая гражданская активность населения, усугубляющаяся нарастающим кризисом солидарности, ограничения для свободного функционирования СМИ, гибридные практики социализации, основанные на избирательных и часто синоминутных тактических реформах образования, не соответствующей требованиям инновационной экономики.

Успешная модернизация во многом определяется способностью социальных субъектов к мобилизации сил и ресурсов. Поэтому каждый новый виток модернизации предполагает формирование соответствующего типа личности. Особое значение в этом контексте имеют технологии и практики образования, благодаря которым формируется тот интеллектуальный и социальный капитал, без которого немислимо эффективное участие страны в развитии глобальной техносферы, технико-технологические подсистемы которой вышли далеко за пределы национальных границ.

Для социумов, не прошедших период Просвещения, путь «радикального модерна» чреват непредсказуемыми социокультурными последствиями, связанными с реактивными формами традиционализма, авторитаризма, нравственной деградацией и распадом социальных связей, мифологизацией сознания и утратой идентичности. Последнее особенно опасно в условиях мультикультурализма и открытости глобальных коммуникаций. Именно поэтому образование можно рассматривать в качестве ключевого звена современного типа модернизации, успешное реформирование которого способно обеспечить необходимый уровень рефлексивности социальных практик и рационализацию массового сознания.

Неэффективность образовательных реформ зачастую обусловлена противоречиями в структуре социальных требований, предъявляемых к институтам образования. Поскольку данный вид деятельности предполагает преемственность культурного развития социума, то образование, обеспечивая воспроизводство традиции в новых социально-исторических условиях, неизбежно попадает в ножницы разнонаправленных ценностных векторов. В транслируемой системе знаний, в характере старых образовательных технологий заложены определенные ценностно-мировоззренческие приоритеты, идущие от прошлого.

Одновременно, практика образования предполагает выполнение современного социального заказа, который, в условиях динамично меняющейся общественной жизни, уже исходит из других ценностных приоритетов. Социальный заказ понимается в данном случае как целый комплекс требований, предъявляемых к личности на постиндустриальном этапе развития общества. Это не только определенный уровень и качество профессиональной подготовки индивида, позволяющие ему успешно встраиваться в динамично развивающиеся системы деятельности, но и широкий набор социальных, культурных, нравственных качеств, которые в совокупности определяют некий